

Fransada bütçe devresinin kapanması sistemi ve bütçe hesapları

Yazan: Doç. Dr. Bedî Necmettin Feyzioğlu

Fransa'da bütçe devresinin kapanması sistemi:

I — **Tarihçe:** Bütçe devresinin kapanması hususunda hâlen Fransa'da mahdut eksersiz usulü caridir. Fakat Fransa bu sisteme geçmeden evvel gayri mahdut eksersiz usulünü de denemiştir. Ancak, birçok eksersizlere ait hesapların aynı zamanda devam ettirilmesi mecburiyeti ile hasıl olan karışıklık, bu usulün terkedilmesi zaruretini doğurmuştur. (1).

Hesaplarda vuzuhun temini lüzumu, eksersizin tamamlayıcı süresi için belli bir kapanma tarihi tesbit edilmesini icbar etmiştir. Bu kapanma tarihinden sonraya kalan gelir ve gider bakiyeleri, artık kapanmış bulunan eksersizlere değil, muhasebenin tesisinde daha ziyade kolaylık sağlaması için, sunî olarak müteakip eksersize nakledilmişlerdir.

Fransa'da, bu prensibi ilk defa kabul eden Restauration Hükümeti olmuştur. Hükümet evvelâ uzayıp gitmekte olan bir çok eksersizlerin hesaplarını durdurmakla işe başlamış, müteakiben 15 Eylül 1822 Emirnamesi, istikbal için kapanma süreleri tesis etmiştir. Bu emirnameye göre tamamlayıcı süre ancak bir sene devam edecekti; binnetice, bir malî yılın giderleri, müteakip yılda da, kendi adını taşıyacak olan eksersiz hesabına ödenebilecekti; bu tarih geçilince tediye cari eksersiz üzerinden mahsup edilebilecekti. Şu kadar ki 1822 Emirnamesi gelirlerle meşgul olmaksızın sadece giderler için kapanma tarihleri tesbit ediyordu. Bu boşluk her yıl özel emirnamelere dolduruluyordu; ancak 31 Mayıs 1838 tarihli emirnamenin, bir eksersizin gelir bakiyelerinin artık o eksersiz ile alâkasını keseceği tarihi kat'î surette tesbit etmesi üzerinedir ki, bu hususta devamlı bir hükme kavuşulmuş oldu (2). 1822 senesinden beri, Fransa'daki temayül, daima eksersizlerin tamamlayıcı sürelerinin kısaltılması istikametinde olmuştur. Bu hususta çıkarılmış mevzuatın sayısı, sürenin kısaltılması için ne derece devamlı bir mesai sarfedildiğinin en emin şahididir (3). Bu suretle ek-

(1) Sonu gelmeyen eksersiz usulünün Fransada husule getirdiği karışıklık ve güçlükler hakkında fazla izahat için bakınız:

(2) Allix: a. g. e. *Traité*. 4 ncü basılış Sy. 301, 6 ncü basılış Sy. 383 1 384.

(3) Léotard (André): *Le dairet du 31 mai 1862 et la reforme de la comptabilite publique*, tez, Paris, 1935, Sy. 95.

sersiz sisteminin mahzurları azaltılmış ve tatbikatta jestiyon sistemi ile olan farkı pek mahdut bir hâle getirilmiştir.

Fransa'da tamamlayıcı sürenin uzunluğu komün, departman ve devlet için aynı değildir. Aynı hükmi şahıs için dahi şu veya bu muamele bahsa konu oldukça süreler değişiktir.

Bizim meşgul olduğumuz Devlet Bütçesine ait tamamlayıcı sürelerde de müterekkî surette azaltma ve kısaltma vukubulmuştur (4). Bunları başlıca üç merhale dahilinde toplamak mümkündür.

1) 1822 tarihli ve (gelirlere ait tamamlayıcı müddeti tesbit eden) 1838 tarihli Emirnamelerden sonra 25 Ocak 1889 ve 25 Şubat 1899 tarihli kanunlarla yakın zamana kadar devam eden süreler tesbit edilmiştir. Bu hükümler 13 Temmuz 1911 tarihli kanunun 70 inci maddesi ile tamamlanmıştır (5). Bu süreler malî yıl sonundan itibaren ertesi yılın 31 Temmuzuna kadar aynı 7 ay devam ediyordu (6).

2) 1899 kanundaki süreler 27 Aralık 1929 tarihli kanunla değiştirilmiştir. Malî yıl başının 1 Ocaktan 1 Nisana alınması üzerine mütemmim müddetin meclislerin tatil zamanlarına rastlamaması için, iki ay daha uzatmak lâzım gelmiştir. Bu suretle eksersiz tamamlayıcı süresi 7 den 9 aya çıkmış kapanma tarihi 31 Temmuzdan bu defa 31 Aralığa gelmiştir. 1930 dan 36 ya kadar bu vaziyet devam etmiş ve 28 Mart 1932 tarihli kanunla malî yılbaşı tekrar Ocağa olunmakla eski şekle dönmüştür. (7).

3) Nihayet 25 Haziran 1934 tarihli iki kararname ile esasî bugün de mer'î olan yeni bir sistem tesis olunmuştur. (8).

II — Bugünkü sistem.

Fransa'da bugün mer'î bulunan eksersiz sistemi, 1930 da Devlet maliyesinde umumî bir reform icrası için teşkil olunan komisyonun mütalealarından mülhem olarak, vücade getirilmiştir. Komisyonun tavsiye ve tekliflerine uyularak hazırlanan 25 Haziran 1934 tarihli iki kararname ile, gayet mutedil ve jestiyon usulüne bir hayli yaklaşan, tamamlayıcı süresi çok kısa bir eksersiz sistemi tesis olunmuştur. Girişilen reformla hattâ büsbütün jestiyon usulüne gidilmek istenmiş ise de, bu takdirde materiel giderlerinin ifası hususunda husule gelebile-

(4) Girault Arthur a. g. c. Sy. 286 - 288.

(5) Fazla izahat için bak: Léotard (Andre) a. g. e. Sy. 95 - 96, Girault, a. g. e. Sy. 288 - 292.

(6) Allix: a. g. e. Repéc. Sy. 151.

(7) Allix; Traité 6 ncı basılığ Sy. 384; Allix repéc. Sy. 157 - 158.

(8) Léotard. a. g. e. Sy. 106 - 111 Bisson, a. g. e. Sy. 6.

cek ifratları bertaraf etmek üzere kısa bir tamamlayıcı süre kabul olunmuştur. Bu suretle Fransa an'anevi sistemine sadık kaldığı gibi eksersiz ve jestiyon usulü taraftarlarının her ikisi de az çok tatmin olunmuştur. (9). 1934 kararnamele bilâhare 10 Şubat 1939 kanunu, 21 Nisan 1939 ve 18 Aralık 1947 kararnamele ile takviye edilmiş ve hükümleri geliştirilmiştir. (10).

Şu ciheti önemle belirtelim ki, Fransa'da eksersiz sistemi hiç bir vakit bütün devlet muhasebesine şamil olmamıştır. Filhakika, ita âmirleri ve idarecileri şiddeti zaman zaman değişen bir eksersiz usulüne tabii bulunmuşlar ise de Saymanlar daima jestiyon itibarile hesap tutmuşlardır.

Bugün de Fransa'da, bütçe devresinin kapanması hususunda eksersiz usulü cari olmakla beraber, bütçe hesapları bir taraftan eksersiz diğer taraftan jestiyon esasına göre tutulmaktadır.

İta âmirlerinin, yani Devlet maliyesi adına taahhüt yapabilen, ita ve tediye âmirleri isdar etmek yetkisine sahip bulunan memurların hesapları eksersiz itibarile tâzim olunur.

Bilâkis Saymanların, yani ita âmirlerinin emirlerini gerçekleştiren ve neticelendiren memurların, muhasebeleri ise jestiyon itibarile tutulur (11). İta âmirliği ve Saymanlık vazifelerinin birleşmemesi ve Saymanların ita âmirlerini kontrol edebilmeleri esası, bu iki gurup memurun hesapları bakımından da kendisini gösterir. Gerçekten Saymanların idare hesapları ile ita âmirlerinin hesapları devamlı şekilde ve karşılıklı olarak birbirlerini kontrol ederler. (12). Fransa'da, bütçe devresinin sona ermesi hususunda bugün mevcut ve mer'i bulunan sistemi tahlil için, meseleyi bir de gelirler ve giderler bakımından ayrı ayrı mütalea etmek faydalı olacaktır.

A — Gelirler hususunda:

Bugün, Fransa'da, gelirler hususunda artık eksersiz usulü tamamen terkedilmiştir. Gelirler, hangi bütçe yılına ait olursa olsun mutlaka tahsil edildikleri sene bütçesinin hesabına kaydedilirler. Binaenaleyh, her bütçe yılı sonunda bakiye olarak kalan gelirler ertesi yıl bütçesi hesabına devredilir ve artık hangi tarihte tahsil edilirlerse o bütçe yılına maledilir.

(9) Bisson, a. g. e. Sy. 6, Léotard, a. g. e. Sy. 106 - 107.

(10) Trotobias a. g. e. 9 neu tabı 1947 Sy. 60.

" a. g. e. 10 neu (1950) tabı Sy. 62

(11) Allix: a. g. e. Rep. écr. Sy. 152 - 153.

(12) Girault: a. g. e. Sy. 296.

Demek oluyor ki, gelirler hususunda, Fransa'da, bizdeki gibi mutlak jestiyon usulü caridir.

B — Giderler hususunda:

Fransızların klâsik eksersiz usulü işte bu kısımda, fakat bir hayli yumuşamış olarak kendisini yine göstermektedir.

21 Nisan 1939 kararnamesi, evvelemirde, giderler arasında da eksersiz usulüne tâbi olan ve olmayan diye bir tefrik yapmıştır. Başka bir ifade ile bir kısım giderler mutlaka ifa olundukları yıl bütçesine male-dilmişler ve binaenaleyh eksersiz kadrosu dışında bırakılmışlardır.

Kararname, bu nevi giderler olarak tediyesi bir kanunla derpiş edilmiş bulunması itibarile tehiri mümkün olmayan ve tahmini ödeneklere (crédits évaluatifs) tekabül eden giderleri zikretmiştir.

Bu giderler nevelerine göre, ya üst Saymanların hesabına kaydedildikleri (Devlet borçları için böyledir) veya ita emrine bağlandıkları veya tediye olundukları zamanda (sair mecburî masraflar için durum böyledir) cari bulunan bütçe üzerinden mahsup edileceklerdir.

1939 kararnamesi diğer taraftan, program ödenekleri usulünü genişletmek ve böylece giderlerin müteakip eksersizlere sirayetine yol açmak suretile, bu nevi giderler için de her türlü tamamlayıcı süreyi lüzumsuz hale koymuştur.

Geriye tahdidî (limitatifs) ödeneklere tekabül eden hizmetlere ait giderler kalmaktadır. Bu giderlerin dahi prensip itibariyle bütçe yılı içinde ifa edilmeleri lâzımdır. (12). Fakat meselâ hizmet bütçe yılında yapılmakla beraber masraf yıl sonuna kadar ita emrine bağlanmamış veya ita emrine de bağlandığı halde tediye edilmemiş olabilir. İşte bu muamelelerin tamamlanmasına imkân vermek üzere, bütçe yılına ilâveten tamamlayıcı süreler kabul olunmuştur. Şu hususu da ilâve edelim ki, bu tamamlayıcı süreler yalnız Anavatan Fransası ile Şimali Afrika için bahis konusudur. Müstemkelerde eksersiz usulü tamamen terledilmiş olup jestiyon usulü caridir.

Bu sürelerin nelerden ibaret bulunduğunu ve mahiyetlerini biraz daha yakından görelim.

a — İta emrine bağlanma ve tediye için kabul edilmiş süreler.

1) Materiel giderleri bakımından:

Bir bütçe yılına ait bir materiel gideri ancak 15 Aralıkta kadar taahhüt olunabilir. Bundan maksat hizmetin ifası veya o malın teslimi için yıl sonuna kadar vakit kalmasıdır. 15 Aralıktan daha sonra girişilecek bir taahhüde ait hizmetin artık o yıl içinde bitirilmesi pek müm-

(12) Trotabias: a. g. e. 1947 tabı, Sy. 60 - 61.

kün olamayacağı cihetle bundan sonra bütçe hesabına girecek bir taahhüt yapılamıyacaktır. (13).

Hizmet ifa veya mal teslim olunduğu halde bu materiel gideri ita emrine bağlanamadan bütçe senesi nihayete ererse, 40 gün daha, yani «10 Şubata kadar», ita emrine bağlanma ameliyesi yapılabilecektir.

İster 10 Şubata kadar olan tamamlayıcı süre içinde, ister daha malî yıl bitmeden ita emrine bağlandığı halde tediyesi yapılmamış olan materiel giderlerinin ödenebilmesi için de Şubat sonuna kadar bir müddet daha kabul olunmuştur. (14). (15).

2) Personel giderleri bakımından:

(Emoluments et accessoires, pensions, secours) gibi Personel giderlerine gelince: bunlar ancak 31 Aralıkta kadar taahhüt olup, ita emrine bağlanabilecektir. Demek oluyor ki, personel giderleri için esas itibarile ita emrine bağlanma hususunda bir mütemmim süre mevcut değildir. Şukadar ki, eğer bu gider sona ermiş eksersizlere ait olmakla beraber, sukutu hak müddetini geçirmiş bulunan alacaklar için açılmış özel fasıldan mahsup edilmekte ise, ita emrine bağlanma işi 10 Şubata kadar yapılabilecektir. Personel giderleri için mevcut tamamlayıcı süre asıl bunların ödenmesi hususundadır.

Bu giderlerde nita emrine bağlandığı halde ödenmemiş bulunanlar Şubat sonuna kadar ödenebileceklerdir.

Bununla beraber, materiel ve personel giderlerinin tediyesi için kabul edilmiş bulunan bu (azamî mühlet) tamamlayıcı süre, ne kapanmış eksersizlerin (exercices clos) alacakları ne teberrü ve vasiyetler için, ne 6.000 Fr. dan az olup cari eksersiz ödenekleri üzerinden ita emrine bağlanmış alacaklar hakkında tatbik olunur.

(13) Materiel giderlerinin burada özel bir manası vardır. Asker ailelerine, nüfusu kalabalık ailelere yapılan yardımlara müteallik giderler de buraya girmektedir. Allix: a. g. e. Rép ecr. Sy. 192 - 193.

(14) Bisson: a. g. e. Sy. 6, Trotabas: a. g. e. 9 neu 1947 Sy. 61, Trotabas: a. g. e. 10 neu 1950 tabı Sy. 63.

(15) Burada bir husus daha ilâvesine lüzum vardır. Trotabas'ın Précis'sinin 1950 de yapılan 10 neu tabına nazaran; 10 Şubata kadar ita emrine raptedilen, Şubat sonuna kadar da tediyeye olunabilen Materiel giderlerinden ancak 50.000 Fr. veya daha fazla meblağı ihtiva edenler hakkında eksersiz usulü tatbik olunacaktır. Yani masraf 50.000 Fr. dan fazla ise sona eren (eski) yıl bütçesi hesabına maledilecek, 50.000 Fr. dan aşağı ise jestiyon usulüne tabi tutularak, yani yeni girilen yıl bütçesine mal olunacaktır. (Trotabas: a. g. e. 10 neu, 1950 tabı. Sy. 63). Bu vaziyette eksersiz usulünün Fransa'da materiel giderleri hakkında dahi tahditli şekilde tatbik edildiğinin kabulü icabetmektedir.

Eksersizin nihayete ermesinden sonra dahi, kapanmış eksersizler tertibinden yapılacak materiel ve hizmet giderleri için gerekli işlemlerin ifası mümkündür. (25 Haziran 1934 kararnamesi madde 5 ve 6; 21 Nisan 1939 kararnamesi, Mad. 3). Bu nevi giderler için, tanzim edilmiş ita emirleri, muayyen süreler içinde tediye için ibraz olunmazsa dahi, bütçenin kapanmış eksersizler ödenekleri tertibine gider ve «kapanmış eksersiz tertiplerinden ödenmesi gereken gider bakiyeleri adlı» bir Uazine hesabına irad kaydolunur; veyahutta müteakip eksersizin aynı tertibinden mahsup edilerek ödenir.

Demek oluyor ki bu nevi giderler bakımından bir bütçenin uygulanma müddeti, tamamlayıcı süre de dahil olduğu halde eksersizin bütün imtidadını aşabilmektedir. Fakat, 4 sene zarfında kullanılmamış bulunan her türlü bütçe müsaadelerini düşüren 4 yıllık sukutu hak müddeti vardır. Bu müddetin geçmesi halinde Devletin borçlu olduğu bazı alacakların ödenebilmesi için o yıl bütçesinde özel bir ödenegin açılmış olması lâzımdır (1862 kararnamesi, Mad. 140) (16).

b — Tanzimî mahiyetteki süreler.

Fransız sisteminde yukarıda belirtilen ve hakiki manasile mütemim müddetler mahiyetinde olan sürelerden başka, jestiyon usulünü kabul eden memleketlerde görülen tanzimî müddetler de mevcuttur.

Bu grup süreler iki kısımda toplanabilir.

1) İfasi bütçe kanunu ile mecburî kılındığı halde, tutarları, ancak hizmetin yapılmasından sonra belli olabilen giderlerin, tamamlayıcı ödenekler vasıtasıyla mahsubunun temini için 30 Nisan'a kadar bir süre kabul olunmuştur.

2) Bunun dışında hesapların mahsubu ve tanzimi için en geç 31 Mayıs'a kadar olan bir müddet tayin edilmiştir.

Demek oluyor ki Fransa'da, halen bir bütçenin hesapları nihayet 31 Mayıs'ta yani malî yılın bitmesinden itibaren 4 ay içinde kapanacaktır. Bu suretle, Kesin Hesap Kanununun sunulmasında gecikilmesinin temini istenmiştir. Mevcut hükümlere göre Kesin Hesap Kanunu projesinin de en geç 31 Ekimde yani malî yılın hitamından itibaren 10 ay içinde Parlâmentoya sunulmuş olması icabetmektedir. (17)

(16) Bisson: a. g. e. Sy. 6

Trotabas: a. g. e. 9 neu tabı Sy. 61.

Trotabas: a. g. e. 10 neu tabı Sy. 63

(17) Trotabas: a.g. e. 9 neu tabı Sy. 61, 10 uncu tabı Sy. 63.

Bisson: a.g.e.Sy. 6 - 7

Paragraf IV — Fransa'da bütçe devresini kapatan hesapların tahli.

Fransa'da bütçe devresinin kapanmasını temin eden hesapları başlıca dört grupta toplamak mümkündür.

- 1) Saymanların jestiyon (idare) hesapları;
- 2) Bakanların eksersiz hesapları;
- 3) Gelirlere ait eksersiz hesabı;
- 4) Hazine Genel Hesabı yahut Fransızların kullandıkları isimle - Maliye idaresinin Genel Hesabı.
(Compte générale de l'administration des finances).

I — Saymanların jestiyon hesapları:

A — Hesapların tanzim ve tevdi zamanı:

Fransa'da Sayıştayın muhakemesine tabi bütün Saymanlar, hesaplarını, taallük ettiği devreyi takibeden 3 ay zarfında, Maliye Bakanlığına göndermekle mükelleftirler (18).

Saymanların hesaplarının taallük ettiği devre malî yılın tamamından veya Saymanlık vazifesi daha az müddetle devam etti ise o müddetten ibarettir (19). Buna göre Sayman birinci halde malî yıl sonundan, ikinci halde ise vazifesinin hitam bulduğu tarihten itibaren 3 ay zarfında jestiyon hesabını tanzim ederek Maliye Bakanlığına tevdi edecektir. Birinci ihtimalde hesap, senelik jestiyon hesabı, ikinci ihtimalde ise sadece şahsî jestiyon hesabı (zatüzzaman hesabı) mahiyetinde olacaktır.

Jestiyon hesapları Maliye Bakanlığı Genel Muhasebe Müdürlüğüne taallük ettiği muamelelerin isbat edici belgeleri ile birlikte gönderilir. Bu müdürlükte hesaplar belgelerile birlikte tetkike tabi tutulur. Tetkikatın üç ay zarfında bitirilmesi lâzımdır. Genel muhasebe müdürlüğü bu rövizyonunda hesapları Sayıştayda yargılanma ve incelenmeğe müsait şekle koyar; ve bunun üzerine, yani malî yılın sonundan itibaren 6 ncı ay nihayetine kadar Sayıştaya tevdi eder (20).

Saymanların jestiyon hesapları asıl Sayıştayda nihai ve kazaî kontrola tabi tutulmaktadır (20).

(18) Allix: a. g. e. Traité 4 cü tabı. Sy. 332; 6 cı tabı, Sy. 413.

(19) Stourm: a. g. e. Sy. 116.

(20) Allix: a. g. e. Traité, 4 cü tabı Sy. 332, 6 ncı tabı Sy. 413;

Stourm: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 548.

Deray: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 293.

(20) Bu hususta bakınız: Feyzioğlu (B. N.), Fransada Sayıştayın yaptığı kazai denetleme, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl, Sayı, Ay.

B — Jestiyon hesaplarının muhtevaları:

Sayman hesapları, jestiyon esasına göre tanzim edilmeleri dolayısıyla, 1 Ocak ilâ 31 Aralık arasında yapılan tahsilât ve tediyat muamelelerini, yaptıkları sıra dahilinde ifade ve tersim ederler. Aynı zamanda jestiyonun başlangıç ve sonundaki kasa ve portföy durumlarını da gösterirler. (21).

Şahsi jestiyon hesapları bu malûmatı Saymanın vazifeye başlama ve ayrılma tarihleri itibarile ihtiva eder. Bir sıraya tâbi tutarak ifade etmek lâzım gelirse: 1862 kararnamesinin 23 ncü maddesine göre, jestiyon hesaplarının:

- 1) Jestiyonun açılışındaki vaziyeti;
- 2) Jestiyon seyrince yapılan her çeşit gelir ve gider işlemlerini;
- 3) Jestiyon'un hitamındaki vaziyeti, kasa ve portföydeki para ve kıymetlere ait bakiyelerle birlikte ihtiva etmeleri lâzımdır. (22).

Demek oluyor ki, bu hesaplar senelik jestiyon devresi zarfında yapılmış olan bütün muameleleri toplayacaklardır. Jestiyon devresi 1 Ocaktan 31 Aralığa kadar uzandığına göre, bu devrenin, eksersiz hesapları bakımından, aynı zamanda iki eksersize taallûku olackatır. Bunlardan birincisi o bütçe yılına ait cari eksersizin ilk yılı, ikincisi sona eren bütçe yılına ait eksersizin tamamlayıcı süresidir.

İşte Sayman hesaplarının, eksersiz usulüne göre tutulan Bakan hesapları ile tatbik ve mukabelesini temin için bir jestiyon devresinde uzanan iki eksersize taallûk eden işlemler birbirinden ayrılmışlardır. Bu tertip biraz sonra görüleceği üzere Maliye Genel Hesabında da gözetilmektedir (23). O halde Sayman hesaplarının muhtevalarını bir de taallûk ettikleri eksersizler itibariyle mütalea edecek olursak, denilebilir ki; Saymanların jestiyon hesapları, jestiyon devresine tekabül eden eksersizin birinci yılına ait muameleler ile ondan evvelki eksersizin tamamlayıcı süresine ait muameleleri ihtiva edecektir.

Saymanlar, jestiyon hesaplarını esas itibarile kendi yaptıkları muamelelerin doğruluğunu tevsik ve beraatlerini istahsal için tanzim ederler. Bununla beraber bu hesaplar malî yılın tümü hakkında bir fi-

(21) Deroy, Sy. 292, Allix, 4 ncü tabı, Sy. 332.

(22) Stourm. a. g. e. Sy. 548.

(23) Deroy: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 292 - 293.

Allix: a. g. e. Traité, 4 ncü tabı, Sy. 332.

Allix: a. g. e. Traité, 6 ncü tabı, Sy. 415.

Stourm: a. g. e. Sy. 48.

kir vermek ve bütün seneye ait işlemlere şamil bir kontrol yapılmak üzere merkezî idarece hazırlanan sair hesapların doğruluklarının anlaşılmasına da hizmet ederler.

II — Bakanların Gider Kesin Hesapları (Eksersiz hesapları)

Fransada Bakanların İdareleri müddetince ifa ettikleri giderler için hesap tutmaları hususunda hükümler koyan ilk mevzuat 28 Nisan 1816 kanunu olmuştur. 25 Mart 1817 tarihli kanunun 150 nci maddesi bu hesapların ihtiva edeceği konuları tafsil etmiştir.

Bakan hesaplarının ihtiva edeceği maddelerin kesin listesi 10 Aralık 1823 emirnamesi ile çizilmiştir. Bu hükümler 31 Mayıs 1862 tarihli kararnamenin 160 ncı maddesi ile yeniden vaz olunmuştur (24). Bakanların gider kesin hesapları hâlen de başlıca 1862 kararnamesi hükümleri gereğince tanzim edilmektedir.

A — Tanzim ve tevdi zamanı :

1862 tarihli kararnameye göre (mad. 160) Fransada Bakanlar Parlâmentonun âdi içtima devresinin açılışında, kapanan son eksersiz zarfında ifa ettikleri muamelelerin hesaplarını tab'edilmiş olarak sunmakla mükellef idiler (24 a). Bakanların gider kesin hesaplarının eksersiz in başladığı yılı takip eden senede Parlâmentonun âdi içtimaı başlayıncaya kadar hazırlanması gerekiyordu. Bu hesaplar 1934 - 1936 yıllarındaki İslahattan beri alâkalı bakanlığın muhasebesi tarafından değil ve fakat taahhüt olunan giderler murakıbları tarafından tutulmaktadır. Yine bu İslahattan sonra Bakanların gider kesin hesaplarının takdimi için, 31 Ekim azamî mühlet olarak kabul edilmiştir (25).

B — Bakanların Gider kesin hesaplarının muhtevaları :

Fransada Bakan hesapları, daha önce de belirtildiği üzere, Sayman hesaplarından farklı olarak eksersiz itibriyle tanzim olunmakta ve muayyen bir eksersize ait bütün gider hesaplarını ihtiva etmektedir. Halbuki bir Sayman için meselâ 1937 hesabı, 1937 jestiyon'unu yani 1936 yılının tamamlayıcı süresine ait işlemler ile 1937 yılının moral devre işlemlerini ihtiva etmektedir. Bir Bakanın gider hesabı ise, 1937 eksersizinin bütün muamelelerini muhtevi bulunmaktadır.

(24) Stourm: a. g. e. Sy. 564 - 565.

(24 a) Baumgartner: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 209.

(25) Deroy: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 294 - 296.

Daha tahlilî bir şekilde ifade edilirse Fransada, Bakan hesaplarının eksersiz ve bölüm itibariyle başlıca şu malûmat ve kısımları ihtiva ettiği görülür :

- 1) Açılan ödeneklerin tutarı;
- 2) İfa edilmiş hizmetlerden hasıl olan giderler;
- 3) İta emirlerine bağlanarak yapılan tediyeler;
- 4) Gider bakiyesi;
- 5) Giderlerden fazla olan ödenekler;
- 6) Kullanılmamış olup iptal ve devredilecek ödenekler;
- 7) Eksersizlerin kesin (nihaî) ödeneği. (26)

Bu kalemlerin de ifade ettiği üzere, Bakanların gider kesin hesapları, bütçenin tertibine uygun olarak, bir taraftan bütçe ile verilmiş ve ilâveten alınmış ödeenklerin diğer taraftan ita emrine bağlanmış ve te-diye edilmiş paraların tutarlarını gösterecek şekilde tanzim edileceklerdir. (27).

C — Ayniyat kesin hesapları:

Yukarda izah olunan kesin hesaplar, her bakanlığın tanzimi ile mükellef bulunduğu eksersiz hesaplarından nakit gider kesin hesaplardır.

Halbuki ayniyat servisleri bulunan Harbiye ve Bahriye gibi bir kısım bakanlıklar nakit gider kesin hesabından başka bir de, idare ve istimal ettikleri ayniyata müteallik bir «Ayniyat Genel Hesabı - Comptes généraux de matières» tanzim ve neşretmekle mükelleftirler. (23).

III — Gelirlere ait eksersiz kesin hesabı.

Şimdiye kadar sözü geçen gider kesin hesapları, Fransa'da bütün bakanların ve bu arada Maliye Bakanının tanzim etmeleri gereken eksersiz hesaplarıdır. Ancak Maliye Bakanının eksersiz sonunda ayrıca tanzim etmesi gereken iki hesap daha vardır.

Bunlardan birisi Gelir Kesin hesabı, diğeri Maliye idaresinin Genel Hesabıdır. Bu ikinci hesaptan biraz sonra söz açılacaktır. Gelir kesin hesabına gelince:

Bu hesap yine eksersiz itibariyle tutulacak ve bütün eksersiz müddeti zarfında tahakkuk etmiş alacaklar ile tahsil edilmiş gelirleri gösterecektir.

(26) Stourm: a. g. e. Sy. 565. (1862 Kar. si Mad. 160)

Deroy: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 294.

(27) Allix: a. g. e. Traité 4 ncü tabı Sy. 326.

Baumgartner: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 209.

(28) Allix, a. g. e. Traité, 4 ncü tabı, Sy. 326; Traite 6 ncı tabı Sy. 405 Baumgartner, Sy. 210.

Gelir hesabının tanzim ve tevdi için ayrı müddetler tesbit edilmiş değildir. Bu itibarla vaktile 1862 kararnameyi gereğince, Parlâmentonun adı içtima devresinin açılma tarihinde şunulması lâzım gelmekte idi. 1934 islahatından beri ise bu tevdiin ertesi yılın 31 Ekiminden evvel yapılması icabetmektedir. (29).

IV — Maliye İdaresinin Genel Hesabı:

(Le compte général de l'Administration des finances.)

Maliye Bakanlığı, Gelir Kesin hesabını da tanzim ettikten sonra, bütün bakanlıkların gider kesin hesapları ile bu gelir kesin hesabını birleştirmek suretile Maliye idaresinin Genel Hesabını vücade getirir.

Fransa'da 25 Mart 1817 kanunundan önce, ihtilâl devrinin VII inci senesinden itibaren birisi Hazine diğeri Maliye Bakanları tarafından neşredilen ve mütekabilen Hazine ve Maliye Genel Hesaplarını teşkil eden senelik iki hesap mevcuttu. 1817 den itibaren Maliye Genel Hesabı bir taneye irca olundu; fakat muhtevasında ardı ardına o kadar ilâve gelişmeler oldu ki, yine sonunda iki cilde taksim edildi. Bu hesabın muhtevi bulunduğu başlıca maddeler şunlar idi:

- 1) Servis nev'i ve eksersiz itibarile geçmiş yılın idare hesabı; (jestiyon).
- 2) Sayman sınıfları itibarile idare hesabı;
- 3) Müteaddit istatistikî malûmat; (30).

Maliye Genel hesabı hakkında bu kısa tarihi malûmattan sonra, şimdi sırasile bu hesabın mahiyeti, tanzim ve tevdi zamanı ve muhtevası hakkında daha etraflı incelemeğe geçelim.

A. Maliye Genel Hesabının mahiyeti ve tarifi.

Fransa'da Bakanların gider kesin hesapları ile gelir kesin hesabının eksersiz, Saymanların hesaplarının ise jestiyon usulüne tâbi bulunduğu malûmdur. Bu defa, Maliye Genel Hesabı ile, yeni bir jestiyon hesabı karşısında bulunulmaktadır. Zira bu Genel Hesap 1 Ocaktan 31 Aralığa kadar cereyan etmiş olan tekmlî malî muamelâtı ihtiva ey-

(29) Allix: a. g. e. Traité 4 ncü bas. Sy. 326.

Allix: a. g. Traité 6 net bas. Sy. 405.

Baumgartner: a. g. Rép. ecr. Sy. 209.

Deroy: a. g. Rép. ecr. Sy. 294 - 296.

Bonnet: a. g. e. Sy. 135.

(30) Stourm: a. g. e. Sy. 5 - 567.

ler (31). Zaman bakımından bir bütçe yılı aşmayan hesapların ise birer jestiyon hesabı oldukları daha önce belirtilmişti. O halde Maliye Genel Hesabı da bir jestiyon hesabıdır.

Bu Genel hesap, bir bakıma bakan ve sayman hesaplarını tamamlayarak malî muamelelerin tümünün bir sentezini vücade getirmektedir. Aynı zamanda bakan ve sayman hesapları arasında bir yakınlaşma da temin eylemektedir. Maliye Genel Hesabı 1 Ocak ilâ 31 Aralık arasındaki malî jestiyon işlemlerini hem sentetik hem de analitik bir tarzda belirtmektedir. Sentetik tarzda, bu muameleleri jestiyon seyrince uygulanmış olan iki bütçenin hesapları ve nihayet hazine işlemlerinin çevreleri dahilinde göstermesidir. Bu suretle bütçenin kadrosunu aşmaktadır. (32). Analitik tarzda ifadesi ise bu toptan rakamları bilâhare sayman kategorilerine göre ayırmasıdır ki, böylece Saymanların hesabı ile bu umumî hesabın tatbiki mümkün olmaktadır. (33).

Maliye Genel Hesabının mahiyeti hakkında verilen bu izahat üzerine bu hesabın bir tarifini yapmak mümkündür. Fransa'da Maliye idaresinin Genel Hesabı Maliye Bakanlığı tarafından bütçenin bütün servislerinin, her yılın 1 Ocağından 31 Aralığına kadar olan gelir ve gider muamelâtını eksersiz ve Sayman sınıflarına nazaran ayırarak göstermek ve ilâveten başlıca Maliye servisleri hakkında bir çok hesap açıklamalarını veya istatistik malûmatını da ihtiva etmek üzere, senelik olarak neşrolunan bir vesikadır. (34).

Şimdi, tarifi yapılan ve mahiyeti belirtilmiş bulunan bu genel hesabın ne vakit tanzim ve tevdi edileceğini ve başlıca ne gibi malûmatı ihtiva edeceğini görelim.

B — Genel hesabın tanzim ve tevdi zamanı.

Fransa'da Maliye Genel Hesabının Devletin ve Hazinesinin Genel durumunu aydınlatma hususunda haiz olduğu büyük önem dolayısıyla son yıllar seyrince yapılan umumî muhasebe reformu, geniş mikyasta bu hesabın tanzimine ait müddetlere taallük etmiştir.

Prensip olarak, Genel Hesabın ilgili bulunduğu yılı takip eden 6 ay

(31) Allix: a. g. *Traité* 4 ncü bası Sy. 327; 6 ncı tabı Sy. 40-.

Stourm: a. g. e. Sy. 569.

Deroy: a. g. *Rép. ecr.* Sy. 294.

Trotabas: a. g. e. 9 ncı 947 tabı Sy. 123.

Trotabas: a. g. e. 10 ncı 1950 tabı Sy. 129.

(32) Trotabas: 1938, Sy. 128; 1947 Sy. 122; 10 ncü 1950 tabı, Sy. 129.

(33) Deroy: a. g. *Rép. ecr.* Sy. 294 - 295.

(34) Stourm: a. g. e. Sy. 569 - Bu tarifi Baumgartner de a. g. *Rép. ecr.* Sy. 210 da taktarılanmaktadır.

içinde neşredilmesi icabetmektedir. 1862 kararnamesi, Genel Hesabın eksersizin kapanmasından sonra 4 üncü aya kadar tanzimini tesbit etmişti. Fakat vaktile bu esasa riayet edilmiyor ve hesap çok geç neşrediliyordu. Bu sebeple Maliye Genel Hesabına müracaat etmekte önemini kaybediyordu. Meselâ 1915 hesabı 1821 de; 1933 hesabı ise 1937 de neşredilmişti. (35).

1934 de yapılan kamu muhasebesi reformu ile Genel Hesabın neşrinin sür'atlendirilmesi imkânı hasıl olmuştur.

25 Haziran 1934 kararnamesinin 9 ncu maddesi daha önce mer'î bulunan 23 Kasım 1902 tarihli kanunun 16 ncı maddesi yerine kaim olarak Genel Hesabın en geç müteakip senenin 30 Haziranına kadar yani malî yılın kapanmasından itibaren 7 ay içinde neşredilmesi lâzım geldiği hükmünü vaz etmiştir.

Gerçekten, bilhassa tamamlayıcı sürelerin de kısaltılmış olması sayesinde 1934 Genel Hesabı 25 Ekim 1935 te bağlanabilmiş ve derhal neşredilmişti, mamafih maliyenin umumî vaziyeti ve âmme borçları hesapları Genel Hesapta o tarihte yer alamamıştır.

Harpten evvele müteallik sonuncu Genel Hesap olan 1938 hesabı da 1940 senesinin nihayetinde neşredilmiştir. (36). (37). Maliye İdaresinin Genel Hesabı, Ödenek Müdürlüğünde tutulan Umumî Yevmiye defteri (journal général) (38) ve Defteri Kebirden (Grand Livre) çıkartılarak tanzim olunur (39). Bu hesap vergilerin tarhiyatı ve giderlerin tahakkuku ile görevli memurların muhasebeleri ile daha önce Sayıştayca hükme bağlanmak suretiyle kesin olarak tesbit edilmiş bulunan gelir ve gider Saymanlarının hesaplarına istinat eder. Genel hesap her yıl bu vazife için 10 Aralık 1823 kararnamesine müsteniden tâyin olunan özel bir komisyonun tahkikine ve nihayet Genel Uygunluk bildiriminin hazırlanması için lüzumlu elemanlardan birisi olmak itibarıyla de Sayıştayın tetkikine tabî tutulur. B u kontrol ve tetkiklerin Ma-

(35) Deroy: a. g. Rép. ecr. Sy. 295; Allix: Traite, 4 üncü tabı Sy. 326. 6 ncı tabı. Sy. 406; Trotabas, a.g.e. 938 tabı, Sy. 129, 1947 tabı Sy. 123; Laufenburger: a.g. Fin compa. Sy. 69; Baumgartner: a. g. Rép. ecr. Sy. 211.

(36) Trotabas: a. g. e. 1947 tabı, 123; Bisson 129; Trotabas: 1950 10 ncu tabı Sy. 129; Léotard a. g. e. Sy. 155.

(37) Fransada 1947 senesine kadar neşredilmiş bulunan en son Genel Hesapta bu 1939 Genel Hesabından ibarettir (Laufenburger. Fin.Compa. Sy. 69.

(38) Daha evvel bu defterler Kamu muhasebesi Genel Müdürlüğünce Trotabas. a. g. e. 1938 tabı, Sy. 129). ve yakın zamana kadar da Hazine müdürlüğünce (Trotabas: a. g. e. 1947 tabı. Sy. 123) tutulmakta idi.

(39) Laufenburger: a. g. Fin. Compa. Sy. 68.

liye Genel Hesabını, âmme muhasebesinin sadık ve tam bir hâlâsası haline koyduğu iddia olunmaktadır. (40).

C — Maliye Genel Hesabının Muhtevası:

Her yıl, iki büyük cilt ile (1903) den beri) hesabın hülâsasını gösteren üçüncü ufak bir cilt halinde neşredilen (41); Maliye Genel Hesabı, bir kaç umumî hesapla bazı servislere müteallik özel hesapları ihtiva etmektedir. (42).

Umumî mahiyetteki hesaplar, Maliye Genel Hesaplarının başına konulan başlangıç notlarına nazaran 6 guruptan müteşekkil idi.

- 1) O senenin muamelelerinin hesabı;
- 2) Amme gelirleri hesabı;
- 3) Amme giderleri hesabı;
- 4) Hazine muamelelerinin hesabı;
- 5) Bütçelerin hesapları;
- 6) Maliyenin umumî vaziyeti. (43).

1924 ten beri ise, Amme gelirleri ve giderleri hesapları ile bütçe hesapları, «Bütçe hesapları» gurubuna ithal ile bir ad altından birleştirildiğinden umumî hesapların sayısı 6 dan 4 e inmiştir. (44). Şimdi sırasile, evvelâ Genel Hesap dahilindeki bu umumî mahiyetteki hesapları, saniyen özel hesaplardan başlıcalarını inceleyelim.

a — Maliye idaresi genel hesabında bulunan umumî hesaplar.

1) Senenin muamelelerinin hesabı:

(Le compte des operations de l'année).

En önemli umumî hesap, «senenin muamelelerinin hesabı - le compte des opérations de l'année» dir. Bu hesap, Sayman hesapları gibi, 1 Ocaktan 31 Aralığa kadar olan zaman zarfında ifa olunan muameleleri, cari eksersizin birinci senesine ve geçen eksersizin mütemmim devresine taallük ettiklerine göre ayırmak suretiyle servis nevi itibariyle ihata ve ihtiva eder. Sene başında ve sonundaki hazine vaziyetleri, kayıtları açar ve kapar. Başka bir deyişle bu hesap bir taraftan bir se-

(40) Trotabas: a. g. e. 1938 tabı, Sy. 129; 1947 tabı, Sy. 123; 1950 - 10 ncu tabı Sy. 129.

(41) 1904 den beri, neşredilen bu küçük hülâsa cildi, surf Sayıştay ilgilendiren rakamlardan azâde olarak, bütçelerin ve hazine işlemlerinin gerçek durumunu belirten esaslı umumî bilgiler vermektedir. Bu hülâsa da asıl hesap gibi 4 kısma ayrılmaktadır: 1) Senenin muameleleri; 2) Bütçeler; 3) Hazine; 4) Amme borçları (Grauet a. g. e. Sy. 311.)

(42) Allix: a. g. Traité 4 üncü bası Sy. 326; 6 nci bası Sy. 405 - 406.

(43) Stourm: a. g. e., Sy. 567; Allix: a. g. Traité 4 üncü bası Sy. 327 - 328. Allix: a. g. Traité 6 nci bası Sy. 405 - 406.

(44) Baumgartner: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 211

nelik jestiyon müddetince yapılan gelir ve gider işlemlerini gösterdiği gibi, diğer taraftan bütün saymanlarda 1 Ocakta bulunan kasa ve portföy mevcutlarını ve 31 Aralıkta kalan bakiyelerini tesbit eder. O sene içinde yapılan işlemleri de, 1 Ocakta başlayan cari eksersize ve önceki eksersizın tamamlayıcı süresine ait oluşlarına göre tefrik eyler.

Yukarda sözü geçen başlangıç notlarında da «Genel Hesap Devletin bütün malî servislerinin sene başındaki ve sene sonundaki durumu ile yıllık hareketlerini gösterir» denilmek suretile şimdi izah olunan hususlar ifade olunmuştur.

Senelik jestiyon içinde muhafaza edilebilen eksersiz tefriki ve tak-simi sayesinde, Genel Hesap, Saymanların jestiyon hesapları ile ita âmirlerinin eksersiz hesapları arasında mevcut olması lâzım gelen bağın tesisine imkân vermektedir. Gerçekten eksersiz hesaplarının sıh-hatı ancak gelir ve gider muhasiplerinin hesapları ile olan mutabakatı sayesinde tamamen isbat olunabilecektir.» Bu hususları beyan eden Kral Komiseri Beranger, adı geçen memurların jestiyon itibariyle tan-zim edilen hesapları ile bütçenin eksersiz hesapları arasında, birinden diğerine geçmeğe imkân verecek bir münasebetin tesisi lüzumuna daha 1819 da işaret etmişti. İşte biraz evvel belirtilen ayırma sayesinde bu münasebetin ve bağın tesisi mümkün olmuştur. Bu Genel Hesap vası-tasile eksersiz hesapları vücade getirilmek istendiği takdirde ise, jesti-yonun birinci kısmıyla, müteakip sene başından itibaren olan tamam-layıcı süreye ait kısmı cem etmek kâfi bulunmaktadır. (45).

Senenin muameleleri hesabı, vardığı nâticeleri bir diğer şekil altın-da daha ifade eder ve bu defa bunları saymanların kategorilerine göre açıklar. Bu kısımda, hesap, muhtelif kategori saymanlar tarafından (46) yapılan tahsilât ve tediyatı, gelir ve gider neveleri itibarile gösterir. Senenin muamelelerinin bu ikinci tarzdaki taksiminin Sayıştayın araştırma ve çalışmalarını ne derecede kolaylaştırdığına ilerde temas olunacaktır. (47). Senenin muameleleri hesabı, sene içinde yapılan bü-tün gelir ve gider işlemleri ile kasa ve portföy vaziyetinden başka büt-çeye ve hazine işlemlerine müteallik muameleleri de temerküz ettir-mesi itibarile, yekûnen ve muavezenede büyük rakamlara baliğ olmak-tadır. Bu rakamlar bir bakıma Devletin bir senelik malî muameleleri-nin cirosunu gösterir rakam olarak (le chiffre d'affaires de l'Eta) te-

(45) Stourm: a. g. e. Sy. 567 - 568.

Allix: a. g. Traité 4 ncü bası Sy. 326 - 327. Traite 6 ncü bası Sy. 406.

(46) Meselâ, Receveurs des regies, receveurs des postes, Tresoriers foyeurs généraux gibi.

(47) Allix: a. g. Traité. 4 bası Sy. 327; 6 ncü bası Sy. 407.

lâkki edilmek mümkündür. Gerçekten Stourm'un 1909 a ait olarak verdiği Genel Hesap yekûnu 47 - 48 milyar iken, bu yekûn 1930 dan sonra 1,800 ilâ 2.000 milyara yükselmiştir. 1938 e Genel Hesap ise 3,322 milyar gibi muazzam bir yekûn ile bağlanmıştır. (48). Bu rakamların arasındaki farklar 1909 dan 1938 e kadar Devletin yaptığı gelir ve giderler ile Hazine muamelesi hacimleri arasındaki farkın, başka bir deyişle devlet bütçelerindeki (zahiri ve hakiki) artışların bir ifadesi ad-dolunabilir (49).

2) Bütçeler Hesabı :

Fransız Maliye Genel Hesabında yer alan umumî mahiyetteki ikinci hesap, "bütçeler hesabı - Le compte des budgets" dir. Bir jestion yılı içinde iki bütçe eksersizine ait olarak muamele ifa edildiği cihetle bu bütçeler hesabı, o sene kapanan ve ona ait kesin hesap kanunu projesi sunulacak olan eksersizin kesin vaziyeti ile, yürürlükte bulunan eksersizin muvakkat vaziyetini gösterir; hesap aynı zamanda muayyen bir kaç yılın bütçelerinin umumî malî durumlarını belirten tahlilî cetvelleri de ihtiva eder. Bütçeler hesabı içinde, vaktiyle ayrı birer umumî hesap teşkil eden "âmme gelirleri" hesabı ile "âmme giderleri" hesabı yer alır. Bu hesaplardan birincisi vergi nevi itibariyle gelirlerin müfredatını, diğeri bakanlık itibariyle giderlerin müfredatını gösterirler. (50).

3) Hazine muameleleri hesabı :

Umumî hesapların üçüncüsü olan Hazine muameleleri hesabının da o bütçe yılı içinde âmme hazinesi tarafından yapılan muamelelerin neticesini ve nakit hareketlerini göstermesi icabetmektedir. Fakat selâhiyetli Fransız Müelliflerine nazaran bu hesap hakikati tamamen doğru olarak kayıt ve ifade edememektedir (51).

4) Maliye Genel Hesabı içinde yer alan dördüncü ve sonuncu umumî hesap ise "Maliye idaresinin umumî vaziyeti - La situation générale de l'administration des finances" adını taşımaktadır.

(48) Trotabas: a. g. e. 1938 tabı Sy. 130; 1947 tabı, Sy. 124; 1950 tabı (10 cu) Sy. 130.

(49) Eski ve yeni rakamlar arasındaki büyük farkın mühim bir kısmının paranın kıymetinin düşmesinden ileri geldiğini unutmamak lazımdır. Başka bir deyişle Fransada Genel Hesap yekûnlarındaki artışın önemli bir kısmının zahiri olduğu muhakkaktır.

(50) Baumgartner: a. g. e. Rép. ecr. Sy. 211; Trotabas: a. g. e. 1938 tabı Sy. 130; Allix: a. g. Traité 4 ncü tabı Sy. 328; Traité 6 ncü tabı Sy. 407.

(51) Baumgartner: a. g. Ré. ecr. Sy. 211; Trotabas: a. g. e. 1938 tabı Sy. 130.

Bu umumî vaziyet hesabı, kasaların durumlarını, bütçeye ve sair özel servislere ait olmak üzere Devletin ifa ettiği kısa vâdeli alacak ve borçların cetvelini, düzeltilmesi gereken muameleleri Hazineye ait avans ve açıklarla birlikte irae eder. Başka bir deyişle, bu umumî vaziyet hesabı, yıl sonunda Maliye idaresinin aktif ve pasifini gösteren bir bilânço gibidir ve bu bilânço bundan evvelki hesapların neticelerinin doğruluğunun tahkikine hizmet eylemektedir (52).

**b — Maliye idaresi Genel Hesabına dahil bulunan özel hesaplar-
dan başlıcaları :**

Fransa'da Maliye Genel Hesabına yukarda izah olunan umumî hesaplardan başka özel bir takım hesapların daha dahil bulunduğuna işaret edilmişti. Bu özel mahiyetteki hesapların en mühimleri hakkında kısa açıklamalarda bulunulacaktır.

1) Âmme borçları hesabı :

Muhtelif çeşitteki kamu borçlarını bir araya tophyan bu hesap tâli bir kaç kısma ayrılmıştır. Bu kısımların başlıcaları, konsolide borçlar hesabı, Demiryolu şirketlerine verilen mürettebat hesabı, tekaüdiyeler hesabı, nakdî kefaletler hesabı v.s. dir (53).

Demek oluyor ki âmme borçları hesabı, Devletin v.s. âmme hük-
mî şahıslarının borçlarını tevellüt ettikleri menbalar ve nevileri itiba-
riyle gösteren mühim bir hesaptır.

2) Muhtelif âmme servisleri hesabı.

(Le compte des divers services publics).

Bu hesap, Devletin alacaklarına müteallik olarak Demiryollarına verilen faiz teminatı hesabı, kapanan eksersizler, tasfiye hesabı, mahallî bütçeler hesapları, mütenevi açıklar ve ödünçler hesapları (déb-
its et prêts divers), müsbaka fonu hesabı (le compte de fonds de con-
cours) v.s. gibi) muhtelif muhasebe muamelelerini toplayan bir hesap gurubudur (54).

Bu özel hesapları, Stourm, Maliye Genel Hesabında bulunan İsta-
tistik dökümanları diye ifade etmiş ve bu arada dalgalı borçlar hesabını da saymıştır (55).

(52) Trotabas: a. g. e. 1938 Sy. 130 - 131; Allix: a. g. Traité 4 ncü tabı Sy. 328; Allix: a. a. Traité 6 ncü tabı Sy. 407.

(53) Baumgartner: a. g. Rép. ecr. Sy. 210.

(54) Baumgartner: a. g. Rép. ecr. Sy. 210. Allix: a. g. Traité 4 ncü tabı Sy. 328.
Allix: a. g. Traité 6 ncü tabı Sy. 407, Trotabas 1938 tabı Sy. 131.

(55) Stourm: a. g. e. Sy. 568 - 569.

Nasıl bir isim veya grup altında mütalâa edilirse edilsin, bu ikinci seri hesaplar da Maliye Genel Mesabının önemini artıran ve gerek Sayıştayın gerekse Parlâmentonun kontrollerini kolaylaştıran hesap ve dökümanlardan mürekkep bulunduğu muhakkaktır.

V — Bakan Hesaplarını tahkik komisyonunun, hesaplar üzerindeki incelemeleri.

Fransa'da, bütçe devresinin hitamını müteakip bakan hesapları hazırlanınca, bu hesaplar hemen Sayıştaya ve Parlâmentoya sunulmaz.

Bilindiği üzere bütçe hesapları üzerinde nihai kararı verecek ve bunları Kesin hesap kanunu şeklinde onayarak bağlayacak olan Parlâmentodur. Sayıştayın bu nihai karar için gerekli ön incelemeleri yapacaktır. Sayıştayın incelemeleri de başlıca Sayman hesaplarının yargılanması şeklinde cereyan edecektir. Ancak Sayıştay bununla yetinmeyerek, ait âmirlerinin hesaplarını da, hiç olmazsa yargıladığı Sayman hesapları ile tatbik ve mukayese ederek doğrulukları hakkındaki mütalâasını bildirecek ve senelik Genel rapor vasıtası ile Parlâmentoya ulaştıracaktır.

İşte, idare bir bakıma Sayıştayın bu karşılaştırmalarında müsbet neticeye varması için Bakanlar tarafından tanzim olunan hesapların bütçe işlemlerine ait belgelere ve kayıtlara nazaran doğruluğundan kendisi emin olmak istemektedir. Nasıl Saymanların jestiyon hesapları Sayıştaya gönderilmeden evvel Maliye Bakanlığında (Genel Muhasebe Müdürlüğünde) bir ön incelemeye tâbi tutulmakta ise, Bakan hesapları hakkında da ona benzer bir tetkik ve inceleme yaptırılmasının o derece lüzumlu bulunacağı tabiidir. Şu kadar ki, Saymanlar Maliye Bakanına tâbi buldukları için onların hesaplarının (idari bakımdan) Maliye Bakanlığında incelenmesi mümkündür. Fakat Maliye Bakanı diğer bakanların hiyerarşik üstü olmadığı cihetle, Bakanlık Hesaplarının tetkiki için Fransa'da ayrı bir mercie ihtiyaç duyulmuştur. Bu mercinin, tetkiklerinde samimi ve bitaraf olması için de, idareden müstakil bulunması düşünülmüştür. İşte Fransa'daki Bakan Hesaplarını tahkik komisyonu bu ihtiyacın mahsulüdür.

Bu komisyonun kuruluşu ile diğer vazife ve yetkileri, üzerinde durulduğu için burada sadece komisyonun Bakan hesapları üzerinde ne gibi tetkikler yaptığı ve denetlemesini nasıl icra eylediği incelenmekle iktifa olunacaktır.

a) Komisyonun asıl vazifesi :

Fransa'da Bakan Hesaplarını tahkik komisyonu, her yıl, 31 Ara-

lıkta, evvelâ Maliye Genel Muhasebesinin Defteri-Kebirinde ve Yevmiye defterinde bulunan hesapları kapatır. Yevmiyenin muavin defterlerle ahenkli olduğunu, Saymanların kayıtlarına göre tesis edilmiş bordroların tamamını ihtiva ettiğini; defteri-kebirin ise yevmiyeyi geçirilmiş bütün neticeleri muhtevi bulunduğunu tevsik eder.

Muhtelif Bakanlıkların muhasebelerinde aynı hususları tetkik ve tesbit eyler. Bu suretle komisyon Bakan hesaplarının dayandığı mesnet ve kayıtları inceleyip, doğruluklarından emin olduktan sonra, gerek masrafa Bakanlar gerek Maliye Bakanı tarafından tanzim olunan Gider ve Gelir Kesin Hesapları ile Maliye Genel Hesabının bu kayıtlara nazaran doğru ve uygun olup olmadığını araştırır (57). Hesaplar itibariyle tasrihen söylemek lâzım gelirse, Bakan Hesaplarını tahkik komisyonu Maliye Genel Hesabını ve Gelir Kesin hesaplarını Genel Muhasebe Müdürlüğü kayıtları ile ve Gider Kesin hesaplarını da ilgili bulunduğu her Bakanlığın kayıtları ile tatbik ve doğruluklarını tahkik eylemektedir (58).

Fakat, Bakan Hesapları ile muhasebe kayıtlarının bu umumî karşılaştırılması da kâfi değildir. İlâveten Maliyenin umumî muhasebesinin (la comptabilité générale des Finances), gerçek işlemleri tam ve doğru olarak aksettirdiğinin tesbiti lâzımdır. Bu maksatla Komisyon, bakanlarca neşrolunan hesapların, Sayıştayın yargılaması icabeden Saymanlara ait şahsî hesapların sonuçları ile mukayesesini gösteren cetvelleri de tevsik eder (59). Bunun üzerine vardığı neticeleri ve tesbit ettiği observasyonları, hesapların kayıtlara, kayıtların gerçek vakialara uygunluğunu matbuu bir zabıt varakasına kaydeder. Bu tutanak Maliye Bakanlığı ile Parlamentoyu teşkil eden Meclislere resmen gönderilir (60).

b) Komisyonun tâli derecede yaptığı işler.

Bakan Hesaplarını tahkik komisyonu, yukarda izah olunan asıl vazifesine ilâveten mukayyet borçlar defterini, müsabaka fonlarını, tahsilleri Hazinesinin adli işler memuruna tevdi edilmiş ilâm borçlarına ve alacak bakayasına ait cetvelleri ve Bakanlıkların ayniyat Genel hesap-

Bisson: a. g. e. Sy. 251.

(57) Allix: a. g. Traité 4 ncü tabı Sy. 328, 6 ncü tabı Sy. 407 - 408 Stourm: a. g. e. Sy. 570
Trokabas: a. g. e. 1938 tabı Sy. 131; 1947 tabı Sy. 124.

(58) Bisson: a. g. e. Sy. 251 - 252. Trokabas: a. g. e. 1947 tabı Sy. 124.

(59) Stourm: a. g. e. Sy. 71. Bisson: a. g. e. Sy. 252.

(60) Stourm: a. g. e. Sy. 571. Bisson: a. g. e. Sy. 252.

larını da kat'i olarak kapatır. Komisyon, aynı zamanda bu hesapların Maliye Genel Hesabı ile mutabakatını da tesbit ile mükellef tutulmuştur (61).

Fransa'da Bakan Hesaplarını tahkik Komisyonunun yaptığı kontrola dair izahlara son verirken, bu komisyonun her yıl tanzim ettiği tutanak ve raporların, Parlâmenter kontrolün ifasında, Sayıştayın Genel uygunluk bildirimleri yanında önemli dökümanlar teşkil ettiğini de kaydetmek gerektir.